Kuramdan Uygulamaya

# Eğitimde Program Dışı Etkinlikler

**Editör:** Adnan KÜÇÜKOĞLU

PEGEM AKADEMİ

**Editör:** Prof. Dr. Adnan KÜÇÜKOĞLU

**KURAMDAN UYGULAMAYA EĞİTİMDE PROGRAM DIŞI ETKİNLİKLER**

ISBN 978-625-7880-52-7
DOI 10.14527/9786257880527

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2020, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik, kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınevi**dir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere **http://pegem.net** adresinden ulaşılabilmektedir

1. Baskı: Kasım 2020, Ankara

Yayın-Proje: Şehriban Türlüdür
Dizgi-Grafik Tasarım: Müge Çetin
Kapak Tasarım: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler - Ankara
Tel: (0312) 341 36 67

Yayıncı Sertifika No: 36306
Matbaa Sertifika No: 47865

**İletişim**

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay / ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51
Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

# ÖN SÖZ

Okullarda resmi program dışında gerçekleşen her türlü bilimsel, sosyal, sanatsal, kültürel ve sportif faaliyetleri kapsayan program dışı etkinlikler birçok yönden okul derslerinden ayrılmaktadır. Herhangi bir dersin dar kapsamına sıkıştırılmamış esnek yapılarıyla program dışı etkinlikler, öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine göre tasarlanmaları, katılımda gönüllülüğü esas almaları ve süreçte klasik bir değerlendirmeye yer vermeyen tasarımlarıyla resmi programdaki eğitsel etkinliklerden farklılaşmaktadır. Dolayısıyla program dışı etkinliklerin tasarlama-uygulama-değerlendirme süreçlerinin de resmi program yaklaşımlarından farklılaşmasını gerektirmektedir.

Bu bağlamda bütüncül bir yaklaşımla hazırlanan program dışı etkinlikler kitabı birbirini tamamlayan beş bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde eğitim programlarının kavramsal yapısından hareketle eğitim programı ile program dışı etkinlikler arasındaki bağlantılar incelenmiştir. İkinci bölümde ise program dışı etkinlikler bağlamında örtük program, kuramsal temelleri, sınıf iklimi ve değerler eğitimi süreçleri açısından ele alınmıştır. Üçüncü bölümde okulların program dışı uygulama ve ritüelleri incelenirken, dördüncü bölümde program dışı etkinliklerin yönetimi çok boyutlu olarak ortaya konulmuştur. Program dışı etkinlik uygulamalarına ayrılan son bölümde ise eğitimde program dışı iyi uygulama örneklerine yer verilmiştir.

Eğitimin dersten ve okuldan ibaret olmadığına ilişkin anlayışın güçlenmesi eğitim çevrelerinde öğrenmenin farklı ve alternatif yollarına duyulan ilgiyi arttırarak resmi programın dışındaki uygulamalara ve okul dışı öğrenme ortamlarına yönelimi hızlandırmıştır. Giderek güçlenen bu yönelim okullara ve öğretmenlere yeni ve farklı misyonlar yüklemektedir. Bu bağlamda hazırlanan kitabın program dışı etkinliklere ilgi duyan eğitimcilere yardımcı bir kaynak olması beklenmektedir.

Kitabın hazırlanma sürecinde akademik birikimleri ve titiz çalışmalarıyla katkı sağlayan bölüm yazarlarına ve kitabı okuyucularla buluşturan Pegem Akademi çalışanlarına teşekkür ederim.

Prof. Dr. Adnan KÜÇÜKOĞLU

## Bölümler ve Yazarları

***Editör:*** *Prof. Dr. Adnan KÜÇÜKOĞLU*


**1. Bölüm: Eğitimde Program Dışı Etkinlikler**
**Dr. Öğr. Üyesi Suna ÇÖĞMEN**
*Pamukkale Üniversitesi*
ORCID No: 0000–0002–3969–5650

**2. Bölüm: Örtük Program**
**Doç. Dr. Ceyhun OZAN**
*Atatürk Üniversitesi*
ORCID No: 0000–0002–1415–7258

**3. Bölüm: Bir Ritüel Yeri Olarak Okul**
**Dr. Öğr. Üyesi Zehra Sedef KORKMAZ**
*Artvin Çoruh Üniversitesi*
ORCID No: 0000–0002–3466–8119

**4. Bölüm: Eğitimde Program Dışı Etkinliklerin Yönetimi**
**Arş. Gör. Nilay ÇELİK ERCOŞKUN**
*Atatürk Üniversitesi*
ORCID No: 0000–0001–8051–0585
**Prof. Dr. Adnan KÜÇÜKOĞLU**
*Atatürk Üniversitesi*
ORCID No: 0000–0002–8522–258X

**5. Bölüm: Program Dışı Etkinlik Uygulamaları**
**Öğr. Gör. Murat KORUCUK**
*Kafkas Üniversitesi*
ORCID No: 0000–0001–5147–9865
**Prof. Dr. Adnan KÜÇÜKOĞLU**
*Atatürk Üniversitesi*
ORCID No: 0000–0002–8522–258X

# İÇİNDEKİLER

Ön Söz ..... iii
Bölümler ve Yazarları ..... iv

**1. BÖLÜM**

**EĞİTİMDE PROGRAM DIŞI ETKİNLİKLER**

Giriş ..... 2
1. Eğitim Programı ve Program Dışı Etkinlikler ..... 2
   1.1. Eğitim Programı ..... 3
   1.2. Program Dışı Etkinlikler ..... 5
   1.3. Resmi Program ve Program Dışı Etkinlikler ..... 7
2. Program Dışı Etkinliklerin Temelleri ..... 10
   2.1. Program Dışı Etkinliklerin Tarihi Temelleri ..... 10
   2.2. Program Dışı Etkinliklerin Felsefi Temelleri ..... 11
   2.3. Program Dışı Etkinliklerin Psikolojik Temelleri ..... 14
3. Program Dışı Etkinliklerin İşlevleri ..... 16
Özet ..... 21
Değerlendirme Soruları ..... 22
Kaynakça ..... 25

**2. BÖLÜM**

**ÖRTÜK PROGRAM**

Giriş ..... 30
1. Örtük Program Nedir? ..... 31
2. Örtük Programın Kuramsal Temelleri ..... 32
   2.1. Yapısal-İşlevselci Yaklaşım ..... 32
   2.2. Çatışmacı Yaklaşım ..... 35
   2.3. Eleştirel Kuram ..... 36

3. Örtük Programın Kapsamı ..... 38
3.1. Okulun İdari ve Örgütsel Araç ve Düzenlemeleri ..... 39
3.1.1. Okulun Kuralları ..... 39
3.1.2. Okul Binasının Mimarisi ve Dekorasyonu ..... 39
3.1.3. Sınıfların Oluşturulması ..... 39
3.1.4. Zaman ..... 40
3.1.5. Ders Dışı Etkinlikler ..... 40
3.2. Okul ve Çevre Arasındaki Etkileşimler ..... 40
3.2.1. Toplumsal Norm ve Değerler ..... 40
3.2.2. İdeoloji ..... 40
3.2.3. Ders Kitapları ..... 41
3.3. Sınıf İklimi ..... 41
3.3.1. Öğretmenlerin Görüş ve Beklentileri ..... 41
3.3.2. Öğretmenlerin Ön Yargıları ..... 42
3.3.3. Sınıf Kuralları ..... 42
3.3.4. Öğretmen Davranışları ..... 42
3.3.5. Öğrenci Özellikleri ..... 43
3.3.6. Sınav ve Öğrenci Başarısı ..... 43
4. Örtük Program ve Değerler Eğitimi ..... 44
5. Örtük Program ile İlgili Türkiye'de Yapılan Araştırmalar ..... 46
Özet ..... 54
Değerlendirme Soruları ..... 55
Kaynakça ..... 58

## 3. BÖLÜM

## BİR RİTÜEL YERİ OLARAK OKUL

Giriş ..... 64
1. Okullarda Program Dışı Etkinliklerin Yeri ve Önemi ..... 65

2. Okul Yaşamında Törensel Etkinlikler ..... 68
2.1. Ülkemizden Törenler ve Bayram Kutlamaları Örnekleri ..... 69
2.2. Yurtdışından Törenler ve Bayram Kutlamaları Örnekleri ..... 75
3. Okullarda Gerçekleşen Etkinlikler ..... 75
3.1. Topluma Hizmet Çalışmaları ..... 75
3.2. Bilimsel Etkinlikler ..... 79
3.3. Kültürel Etkinlikler ..... 82
3.4. Sportif Etkinlikler ..... 84
3.5. Sanatsal Etkinlikler ..... 86
Özet ..... 90
Değerlendirme Soruları ..... 91
Kaynakça ..... 94

## 4. BÖLÜM
## EĞİTİMDE PROGRAM DIŞI ETKİNLİKLERİN YÖNETİMİ

Giriş ..... 100
1. Program Dışı Eğitim Uygulamalarının Etkileri ..... 102
2. Program Dışı Etkinliklerin Yönetimi ..... 107
2.1. Planlama ..... 109
2.2. Uygulama ..... 117
2.3. Değerlendirme ..... 118
Özet ..... 121
Değerlendirme Soruları ..... 122
Kaynakça ..... 125

## 5. BÖLÜM
## PROGRAM DIŞI ETKİNLİK UYGULAMALARI

Giriş ..... 130
1. Program Dışı Etkinliklerin Uygulanmasının Üstünlükleri ve Sınırlılıkları ..... 131

2. Alternatif Eğitim ve Program Dışı Etkinlikler ..... 136
3. Program Dışı Etkinliklerin Uygulama Süreci ve Sınıflandırılması ..... 142
3.1. Mesleki ve Kültürel Amaçlı Geziler ..... 144
3.2. Spor Faaliyetleri ve Sanatsal Etkinlikler ..... 150
3.3. Öğrenci Kulüpleri ve Topluma Hizmet Çalışmaları ..... 152
4. Eğitimde Program Dışı İyi Uygulama Örnekleri ..... 157
Özet ..... 164
Değerlendirme Soruları ..... 167
Kaynakça ..... 173

Yazarlar Hakkında ..... 183

# 1. BÖLÜM

# EĞİTİMDE PROGRAM DIŞI ETKİNLİKLER

*Dr. Suna ÇÖĞMEN*
Pamukkale Üniversitesi
ORCID No: 0000–0002–3969–5650

## Bölüm Kazanımları

- Program dışı etkinliklere ilişkin temel kavramları anlar.
- Eğitim programı ve program dışı etkinliklerin ilişkisini kurar.
- Program dışı etkinliklere örnek verir.
- Program dışı etkinliklerin temellerini kavrar.
- Program dışı etkinliklerin işlevlerini açıklar.
- Program dışı etkinlikleri önemini ayırt eder.

## Bölüm İçeriği

Giriş
1. Eğitim Programı ve Program Dışı Etkinlikler
   1.1. Eğitim Programı
   1.2. Program Dışı Etkinlikler
   1.3. Resmi Program ve Program Dışı Etkinlikler
2. Program Dışı Etkinliklerin Temelleri
   2.1. Program Dışı Etkinliklerin Tarihi Temelleri
   2.2. Program Dışı Etkinliklerin Felsefi Temelleri
   2.3. Program Dışı etkinliklerin Psikolojik Temelleri
3. Program Dışı Etkinliklerin İşlevleri

Değerlendirme Soruları
Kaynakça

## Giriş

Okullar öğrencilerin öğrenme-öğretme etkinliklerini deneyimlediği eğitim ortamlarıdır. Okul ortamları yalnızca akademik etkinliklerin gerçekleştiği değil sosyalleşmenin de yoğun olarak yaşandığı yerlerdir. Dolayısıyla okullar kendi dinamiği, iklimi ve kültürü olan küçük birer topluluk olarak ele alınmaktadır. Son dönemde okullarda bilişsel etkinliklere ayrılan vaktin gereğinden fazla olduğu, öğrencilerin başarılarının akademik göstergeler üzerinden değerlendirildiği sık sık vurgulanmaktadır. Oysa öğrencilerin duyuşsal ve psikomotor gelişimleri bilişsel alan kadar önemlidir. Bütüncül bir öğrenmenin gerçekleşebilmesi bu üç temel alanın kazanımlarının dengeli bir şekilde edinilmesine bağlıdır.

## 1. Eğitim Programı ve Program Dışı Etkinlikler

Hızla değişen dünyada, teknolojik gelişmeler hayatı kolaylaştırırken bir yandan da yaşam alanlarını ve yaşam şeklini dönüştürmektedir. Bu dönüşüm bireylerin zaman geçirme alışkanlıklarını da değiştirmektedir. Aileler hızlı bir tempoda bir yandan çocuklarının bir sonraki eğitim aşamasında yerlerini almaları için geçmeleri gereken sınavlara hazırlanmalarına yardımcı olurken, diğer yandan onları bir kurstan diğer kursa götürmektedirler. Çocukların okul dışı serbest zamanlarını değerlendirmelerine yardımcı olan bu kurslar hem okul içinde hem okul dışında düzenlenmektedir. İçerikleri ise sadece akademik becerilere destek olmak değil aynı zamanda yaşamsal becerilerin de gelişmesini ve desteklenmesini sağlayacak etkinliklerden oluşmaktadır. Dolayısıyla artan bir biçimde öğrencilerin sadece akademik becerileri değil sosyal yaşam becerileri de eğitimin merkezine alınmaktadır.

Ülkemiz de tüm dünyadaki bu gelişmelere kayıtsız kalmamaktadır. Öğrencilerin 21. Yy becerilerinde yeterlik kazanacak şekilde eğitim alması son yıllarda yapılan program çalışmalarına da yansımıştır. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın (2017) yayınladığı müfredat değişikliği raporunda toplumda yer alan gelişme ve ilerlemeler ışığında;

> "öğrencilere temel bilgi ve becerilerin yanı sıra eleştirel düşünme, özgün düşünme, araştırma yapma, sorun çözme gibi bilişsel, toplumsal ve kültürel katılım, girişimcilik, iletişim kurma, empati kurma gibi sosyal; öz denetim, öz güven, kararlılık, liderlik gibi kişisel yeterlik ve becerilerin kazandırılmasının"

gerekliliği vurgulanmaktadır.

Bunun yanı sıra bilginin hızla yayıldığı ve sorgulanmadan dönüştürülme potansiyeli taşıdığı günümüzde öğrencilerin benlik saygıları, öz güvenleri ve psikolojik iyi oluş halleri gibi psikolojik faktörlerin önemi de büyüktür. Sağlıklı bireyler

sağlıklı toplumları oluşturur ve eğitim bu anlamda oldukça kritik bir rol üstlenir. Zira, eğitimin nitelikli hale getirilmesi eğitim alanında çalışan herkes için birincil önceliktir. Bu çerçevede, özellikle de günümüz milli eğitim programlarının disipliniler arası yapısı göz önünde bulundurulduğunda, öğrencilerin yaşama etkin bir şekilde dâhil olabilmelerine rehberlik etmek adına eğitimin standart program sürecinin dışında etkinlikleri de barındırması önemlidir. Program dışı etkinlikler olarak tanımlanan bu etkinlikler, okul içinde ya da dışında planlı ve programlı olarak gerçekleştirilen müzik, resim, tiyatro, sergi gibi sanatsal etkinlikleri; tören, kutlama, gezi, gözlem gibi kültürel etkinlik ve ritüelleri ve sportif faaliyetleri kapsamaktadır.

Resmi programlarla birlikte kazandırılması hedeflenen bilgi, beceri ve davranışların büyük bir kısmı öğrenme ve öğretme süreci dışında, ders dışı süreçlerle kazanılmaktadır. Öğrenciler hem 21. yüzyılın gerektirdiği ve her dönemle yenilenen becerileri hem de hali hazırda eğitim programlarında yer alan hedeflenen kazanımları bu etkinlikler aracılığı ile daha kolay edinmektedir. Bu bağlamda, programın amacına etkili ve verimli biçimde ulaşabilmesi için resmi eğitim programının amaçlarıyla tutarlı ve uyumlu bir şekilde organize edilen program dışı etkinliklere değinmekte fayda görülmektedir.

## 1.1. Eğitim Programı

Eğitim kavramı, ilk insanla var olan bir kavramdır. Her dönemde içeriği değişse de önemini koruyan eğitim kavramı dönemine göre sosyal yönü ve içeriği daha ağır basan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. "Sosyalleşme", "bireyin yaşama hazırlığı", "istendik davranışları kazandırma", "içine yaşanılan topluma uyum" gibi sosyal yönü ağır basan birçok tanıma sahiptir. Yine de en genel anlamıyla kültürlenme süreci olarak tanımlanan eğitim, bireyin yaşadığı toplumda uygulama değeri olan yetenek, yöneliş ve diğer davranış örüntülerini kazandırmayı amaçlamaktadır (Demirel ve Kaya, 2017). Bu tanımda da eğitimin sosyal işlevi ön plana çıkmaktadır. Toplumsal normların, kuralların ve davranış kalıplarının bireye aktarılması toplumun düzenini koruma amacı taşırken, geçmişten günümüze gelen bilgi ve teknoloji birikiminin aktarımı da toplumun gelişimini sağlamaktadır. Eğitim istenilen ve onay verilen norm, görüş ve inançların yaşatılması ve aktarılmasında önemli bir aracı görevi görmektedir. Bahsi geçen tüm bu amaçlar bireyin kendini ait hissettiği toplum ve toplulukların sağlıklı işleyişi ve gelişmesi için sahip olması gereken bazı temel niteliklerin olması gerekliliğini açığa çıkarır. Günümüz dünyasında yirmi birinci yüzyıl becerileri olarak ele alınabilecek bu nitelikler incelendiğinde öğrencilerin sahip olması gereken yeterliklerin belli başlık-

lar altında toplandığı görülmektedir. Örneğin 21. yy öğrenmesi için P21 çerçevesi (2015) kapsamında ele alınan beceriler şu şekilde sıralanmaktadır:

- Anahtar konular (okuma, dil becerileri, sanat, matematik, bilim, tarih vb);
- Yaşam ve kariyer becerileri (esneklik ve uyum, girişkenlik ve öz denetim, sosyal ve kültürlerarası etkileşim, üretkenlik ve hesap verebilirlik, liderlik ve sorumluluk becerileri);
- Öğrenme ve yenilik becerileri (eleştirel düşünme, iletişim, işbirliği, yaratıcılık);
- Bilgi, medya ve teknoloji becerileri (bilgi, medya ve teknoloji okuryazarlığı).

Bütüncül bir bakış açısıyla bireyin sosyal yaşama etkin bir şekilde uyum ve katılımını sağlayacak gerekli bilgi, beceri ve yeterliklerin kazandırılması eğitimin temel işlevlerinden bir tanesi haline gelmektedir. Bu bilgi, beceri ve yeterliklerin kazandırılması için de eğitim programlarının bu doğrultuda düzenlenmesi gerekmektedir. Yani eğitim programları hem toplumun devamını ve düzenini sağlayacak norm ve davranışların hem de bireyin gelişimini dolayısıyla da toplumun kalkınmasını sağlayacak bilgi, beceri ve donanımın kazandırılmasında anahtar role sahiptir.

Varış (1988) eğitim programı kavramının, çocuğun bir eğitim kurumu ya da kurum dışındaki bütün öğrenme etkinliklerini içine aldığını ifade eder. Demirel (2015) ise eğitim programını öğrenene, okulda ve okul dışında planlanmış etkinlikler yoluyla sağlanan öğrenme yaşantıları düzeneği olarak tanımlamaktadır. Her iki tanımda da öğrenme etkinliklerinin eğitim ortamları ile sınırlandırılmadığı, kurum dışı etkinlikleri de kapsadığı görülmektedir. Okulda ifadesi ile okul içinde yapılan tüm etkinlikler ve sınıf içi öğretim faaliyetleri dile getirilirken, okul dışında ifadesi ile okul çevresinde ve program dışı etkinlikler olarak dile getirilen örtük program etkinlikleri kast edilmektedir (Demirel, 2015). Küçükahmet (2009) ise eğitim programını öğrenme ve öğretme süreçlerini içeren öğretim programı ve öğretim programı dışındaki faaliyetlerin tümü olarak tanımlarken bu faaliyetlerin başlıcalarını sosyal kulüp faaliyetleri, özel günlerin kutlanması, özel kurslar ve gezi gözlem incelemeleri olduğunu belirtir.

Günümüz eğitim programları disiplinler arası ve multi disipliner bir yapıda organize edilmektedir. 2004-2005 eğitim öğretim yılından itibaren ülkemizde uygulanan eğitim programlarında hâkim olan yapılandırmacı yaklaşım çerçevesinde bireysel farklılıklar önemsenmiştir. Buna göre programlar etkinlik merkezli bir

anlayışla her çocuğun ilgi ve yeteneği doğrultusunda düzenlenmiştir. Öğrencilerin ihtiyaçları öğrenme yaşantılarının merkezine alınmıştır. Dolayısıyla her bir dersin öğretim programında bireysel farklılıklar ve öğrenme yaklaşımları farklılıkları önemsenerek hem zengin ve çeşitli öğrenme ortamlarının geliştirilmesi hem de sürece dayalı ve çeşitlilik gösteren ölçme ve değerlendirme yaklaşımları kullanılması üzerinde durulmuştur. Milli Eğitim Bakanlığı'nın 2018 yılında yayınladığı 2023 Eğitim Vizyon Belgesi'nde de öğrenme ortamlarının daha etkili ve çekici hale getirilmesi, programlarda yaşanan aksaklıkların giderilmesi, eğitim çağındaki tüm öğrencilerin 21. Yy becerileriyle donatılmış ve eşit imkanlarla ulaşabileceği ortamlara sahip olabilmesi amacıyla tasarım beceri atölyeleri, öğrenci gelişim dosyaları, sarmal program yapısı, içeriğin hafifletilerek etkinlik temelli olması gibi yenilikler getirilmiş ve bunların pilot uygulamalarına başlanmıştır. Ancak, kuramsal olarak oldukça çağdaş ve öğrenci merkezli olarak düzenlenen eğitim programlarının uygulama kısmına gelindiğinde programların bu çok yönlü yapısı yeteri kadar hayata geçirilememektedir. Uygulamada yaşanan bu aksaklıklara sebep olarak da mevcut fiziksel olanakların yetersiz oluşu, yeterli sayıda öğretmenin olmaması, öğrenci sayısının fazlalığı, görev başındaki öğretmenlerin ve öğrencilerin eski alışkanlıkları gibi etmenler gösterilmektedir. Bu bağlamda yukarıda yer alan eğitim programları tanımlarında programın önemli bir bileşeni olan program dışı etkinlikler, resmi programların eksikliklerini tamamladığı gibi yürürlükte olan programların işleyişine de katkı sağlamaktadır.

## 1.2. Program Dışı Etkinlikler

Okullar, eğitim-öğretim faaliyetlerinin yanı sıra sosyalleşmenin de yoğun olarak yaşandığı yerlerdir (Sitra ve Sasidhar, 2005). Bu yönüyle eğitimin önemi, yalnızca akademik olarak değil öğrencilerin beceri yönüyle de eğitilmesi gereken diğer alanlarda ortaya çıkmaktadır. Yazılı program olarak da adlandırılan resmi program, kapsamı, ders planlarını, program kılavuzunu, konuları, hedefleri bir doküman olarak içeren programdır. Resmi programlar, ilgili resmi kurumlarca onaylanarak okullara uygulanması amacıyla gönderilen programlardır (Görgen, 2012). Bu programlar içerisinde yer alan ve onun bir parçası durumda olan etkinlikler ise öğrencinin birey olarak kendisini istediği gibi biçimlendirmesine ve kendisini geliştirmesine olanak tanıyabilecek ortamlar ve uygulamalardır (Duruhan ve Demir, 2005). Öğrencilerin resmi öğretim süreci içerisinde öğrendiklerini pekiştiren, bu öğrenmelerin yaşamla ilişkili olduğunu gösteren uygulamaya dönük etkinlikler (Ereyi, 2018) olarak tanımlanan program dışı etkinlikler milli eğitimin genel amaçları doğrultusunda yapılandırılmaktadırlar.

Aşağıda, yerli ve yabancı kaynaklarda ders dışı etkinlikler (out-class activities) ve bütünleyici/destekleyici etkinlikler (co-curricular activities) olarak geçen program dışı etkinliklerin (extra-curricular activities) farklı araştırmacılar tarafından yapılmış tanımlamalarına değinilmiştir:

Program dışı etkinlikler, öğrenci konseyleri, kulüpleri, sınıf organizasyonları, topluma hizmet uygulama takımları gibi demokratik bir şekilde oluşturulan ve etkinliklerin yer aldığı öğrenci topluluklarıdır (Van Nice, 1950).

Okul içinde ya da dışında, eğitimin genel amaçlarına uygun bir şekilde, okul yönetim ve çalışanlarının bilgisi ve rehberliği dahilinde yapılan ve öğrencilerin ilgi, istek ve ihtiyaçları doğrultusunda yapılandırılan planlı ve programlı etkinlik çalışmalarıdır (Binbaşıoğlu, 2000).

Gutowski (1988) program dışı etkinliklerin okul merkezli bir şekilde organize edilmiş sosyal yaşam olduğunu ifade ederek bu etkinliklerin sosyal yönünü vurgulayan bir tanım yapmıştır (Akt. Soderburg, 1997).

Program dışı etkinlikler ders zamanı dahilinde yer almayan ve bir koç, veli ya da öğretmen gibi yetişkinin yer aldığı yapılandırılmış bir ortamda gerçekleşen etkinliklerdir (Luthar, Shoum ve Brown, 2006).

Okulun gözetiminde gerçekleştirilen, gönüllülük esasına dayalı, not ile bir değerlendirme sistemine sahip olmayan gerek spor ile ilgili gerekse sportif olmayan birçok kulüp ve topluluk çalışmalarını içeren etkinliklerdir (Deines, 2002).

Öğrencilerin eğitim ortamları içerisinde tercihleri doğrultusunda kimliklerini ifade edebildikleri ve kontrol mekanizmalarını kullanabildikleri, yapılandırılmış boş zaman etkinlikleridir (Darling, Caldwell ve Smith, 2005).

Tüm bu tanımların ortak noktası program dışı etkinliklerin örgün eğitim programının temel amaçlarıyla uyumlu ve koordineli olmasıdır. Bu etkinliklerin eğitim programlarının amaçlarıyla uyumlu ve amaçları tamamlayıcı bir doğrultuda düzenlenmesi Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim Kurumları Sosyal Etkinlikler Yönetmeliği'nde (Resmi Gazete, 2017) "Eğitim kurumlarında yürütülecek tüm sosyal etkinlikler 1739 sayılı Kanunda yer alan Türk milli eğitiminin genel ve özel amaçları ile temel ilkelerine uygun olarak düzenlenir" maddesiyle de belirtilmiştir. Bir başka önemli nokta da bu etkinliklerin öğrencilerin kendi tercihleri doğrultusunda onların ilgi ve ihtiyaçlarına hitap edecek şekilde düzenlenmesidir. Ayrıca program dışı etkinliklere katılmak gönüllülük esasına dayanmaktadır.

Chow ve Wong (2000) etkinliklerin birçok özellikleri olduğunu ifade etmişlerdir. Bunlar, öğrenci merkezli, gönüllülük esasına dayalı olarak tasarlanmış, öğrencilerin ilgi ve yetenekleri doğrultusunda planlanmış, ders zamanının dışında

gerçekleştirilen ve eğitim programının önemli bir parçası olan etkinlikler olmasıdır (Akt. Leung, 2003). Her ne kadar resmi program ile ilişkili bir şekilde düzenlenseler de iki temel özellik bu etkinliklerin "program dışı" olarak adlandırılmasına neden olmaktadır:

(1) öğrencilerin etkinliklere ve etkinlik topluluklarına gönüllü katılımı,

(2) resmi bir eğitim sürecini tamamlamak için gerekli şartlar arasında olmayışı (Van Nice, 1950).

Örneğin okullardaki öğrenci kulüpleri bu eğitsel etkinliklerin gerçekleştirildiği uygulamalardan bir tanesidir. Öğrenci kulüplerinde öğrenciler, rehber öğretmen eşliğinde, diğer öğrencilerle işbirliği halinde çalışarak dayanışmayı öğrenebilecekleri gibi, kendine güven, başkalarına saygı, sorumluluk alma gibi olumlu özellikleri de pekiştirebilmektedirler. Bu çerçevede birincil olarak sosyal kulüp etkinlikleri, ardından okul dışında yürütülen destekleyici akademik ve sosyal-kültürel etkinlik uygulamaları, program dışı etkinlikler kapsamında ele alınan yaygın etkinlik kaynakları olarak karşımıza çıkmaktadır.

## 1.3. Resmi Program ve Program Dışı Etkinlikler

MEB Eğitim Kurumları Sosyal Etkinlikler Yönetmeliği'ne (Resmi Gazete, 2017) göre sosyal etkinlikler şu şekilde tanımlanmaktadır:

> *"Eğitim kurumlarında öğrencilerde özgüven ve sorumluluk duygusu geliştirmek, öğrencileri şiddet ve zararlı alışkanlıklardan korumak, öğrencilere yeni ilgi alanları ve beceriler kazandırmak, öğrencilerin yeteneklerini sergilemesine imkân vermek, millî, manevi ve kültürel değerleri yaşatmak, yaygınlaştırmak ve bu değerlerin yeni nesillere aktarımını sağlamak, öğrencilerde gönüllülük bilincini özendirmek, engellilik, yaşlılık, insan ve çocuk hakları ile toplumsal cinsiyet eşitliği konularında farkındalık oluşturmak amacıyla bilimsel, sosyal, kültürel, sanatsal ve sportif alanlarda sosyal etkinlik çalışmaları yapılır."*

Yine aynı yönergeye göre öğrenci kulübü ve toplum hizmeti çalışmaları kapsamında; yarışma, tören, mezuniyet günü, tanıtım günü, anma günü, yayın, müzik, halk oyunu, tiyatro, kampanya, ziyaret, gösteri, şenlik, şiir dinletisi, turnuva, konferans, panel, sempozyum, imza günü, fuar, sergi, kermes, gezi, proje hazırlama ve benzeri etkinlikler ile okul içi izcilik ve gençlik kampları faaliyetleri ile sportif yarışmalar yapılabilir. Program dışı etkinlikler öğrencinin sosyal ilgi alanlarına hitap eden dans, resim, müzik ve spor ile ilgili etkinlikler olabildiği gibi, akademik becerilerin geliştirilmesine yönelik etkinlikler de olabilmektedir (robotik kodlama, eğlenceli matematik, yaratıcı yazma vb.). Yine eğitim programlarında yer alan temel alanlar çerçevesinde yürütülen tüm *etkinlik, yarışma, tören, tanıtım günü, mezuniyet günü, yayın, müzik, halk oyunu, tiyatro, kampanya, ziyaret, gösteri, şen-*